

УДК 378.147.016

В. Е. Райлянова, О. М. Знанецька

ЕКЛЕКТИЧНИЙ ПІДХІД ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Останнім часом, коли політичні, економічні і соціальні умови життя диктують пріоритети використання іноземної мови як засобу спілкування, стає все більш актуальним питання про зміну методики викладання іноземної мови у ВНЗ. З метою відповідності державним вимогам, які висуваються стосовно змісту і рівня підготовки випускників вищих навчальних закладів, виникає необхідність майже вільного володіння усною та письмовою іноземною мовою. Нині питанню навчання граматиці іноземної мови у немовному вузі приділяється недостатньо уваги. У сучасній методиці детально розглядається питання викладання іноземної мови в цілях спілкування [1; 2; 3; 4; 5; 7; 8]. Багато досліджень присвячено питанням усної мовної комунікативної діяльності, тоді як розвитку граматичних навичок іншомовного спілкування приділяється значно менше уваги.

Викладання іноземної мови має свої пріоритети відносно кожного факультету. На таких факультетах, як міжнародні відносини та міжнародна економіка це, власно кажучи, іноземна мова в повному обсязі, адже майбутнім спеціалістам цього фаху треба вміти залучати інформацію та аналізувати її, вільно спілкуватись на будь які теми: як повсякденні, так і спеціалізовані. Студенти повинні знати та вільно володіти стилями письма, мати достатньо великий лексичний запас, знову ж, різноманітний за стилями. Їх лексичний запас має включати в себе фразеологічні одиниці в досить багатому обсязі.

Всі ці вимоги є дійсно високими і для того, щоб досягти мети навчання – надати студентам знання відповідного рівня і тому треба мати ретельно розроблену програму, яка б базувалась на методиці викладання найбільш доцільній саме для цих спеціальностей.

Об'єктом дослідження є процес викладання комунікативної граматики англійської мови в немовному вузі.

Предмет даної статті – структурний та лексичний підходи у викладанні іноземної мови, а також доцільність використання еkleктичного підходу викладання іноземної мови у вищій школі.

Мета даної статті – розглянути та порівняти структурний та лексичний підходи у викладанні іноземної мови та обґрунтувати доцільність використання еkleктичного підходу викладання іноземної мови у вищій школі.

Матеріалом дослідження є фундаментальні твори вчених у сфері педагогіки, комунікативної лінгвістики, методики, які присвячені проблемам професійно-орієнтованого викладання іноземних мов у немовних вузах.

Треба почати з того, що наукова організація навчального процесу передбачає циклічність його елементів, яка дотримується в розумних межах, єдність завдань аудиторних і домашніх видів роботи, варіативність ланок системи навчання і гнучкість управління з боку викладача, необхідність враховувати індивідуальні особливості студентів, а також вирішення проблеми кількісної і якісної конкретизації бажаних результатів навчання на фонетичному, лексичному, граматичному і мовному рівнях і необхідність навчити студентів самостійно працювати над іноземною мовою.

Вирішенням цієї проблеми є методично доцільне з'єднання як змістової (лексичної) так і структурної (граматичної) сторін мови.

Лексичний підхід базується на пріоритетній позиції лексики у викладанні, оскільки вона відображає змістову сторону мови.

Цей підхід означає „оволодіння лексикою у всій її різноманітності та комбінованості, основна увага при цьому звертається на формування мовних навичок слововживання” [10]. Несформованість цих навичок викликає помилки на рівні узусу, наприклад:

In England people may drink coffee and drive cars, but in English they typically do not, as the following examples reveal:

1. –Would you like a cup of coffee?
–No, thanks. I've already had (*not drunk*) one.
2. –How did you come this morning?
–I drove (or I **brought the car**; not *I drove the car*) [11]

Згідно з Д. Віллісом, основними положеннями лексичного підходу є наступні:

- Мова складається з „граматикалізованої лексики”, тому основну увагу слід звертати на формування лексичних навичок.

- Дихотомія „лексика-граматика” вичерпала себе, лексика зустрічається у мові носіїв у вигляді нерозділених блоків, лексичної єдності (*chunks*), якою повинні оволодіти учні в процесі навчання.

- Основна увага має бути звернена на максимальне використання аутентичних зразків іноземної мови, що компенсувало б відсутність мовного середовища.

- Аудіювання аутентичних текстів і мови викладача грає провідну роль, оскільки дає можливість учням ознайомитися з варіантами сполучуваності слів (*collocations*) і прикладами їх використання носіями мови.

- Розробка навчальних програм повинна спиратися на положення комп'ютерної лінгвістики (*computational linguistics*) і теорії дискурсу, а принцип сполучуваності слів має бути основним при складанні програм лексичного типу.

- Провідна роль відводиться усним видам мовної діяльності.

- Відкидається модель навчання „презентація-практика-застосування” (**PPP – presentation, practice, production**), і широко використовується

модель „спостереження-постановка гіпотези-експериментування” (OHE-observe, hypothesize, experiment).

• Толерантне відношення до помилок, з огляду на те, що вони є природним результатом процесу пізнання і оволодіння мовою [12].

Структурний підхід до навчання іноземній мові ґрунтується на положеннях структурної лінгвістики і біхевіористського напрямку в психології. Дж. Хармер стверджує, що навчання, відповідно до цього підходу, припускає оволодіння цілим рядом граматичних структур-зразків (structures), які розташовуються в певній послідовності, залежно від труднощів їх засвоєння. Структури вводяться послідовно, і їх кількість покриває весь граматичний матеріал, що вивчається. Тренування структур здійснюється під керівництвом викладача або індивідуально в мовних вправах на підстановку, імітацію, заповнення пропусків і так далі [9].

Структурний підхід у вітчизняній методиці спирається на поняття структури, прийняте представниками празької лінгвістичної школи. У зв'язку з цим, розуміння процесу навчання, ґрунтованого на структурному підході, у вітчизняній методиці відрізняється від точки зору західних методистів: структуру і варіанти її вживання прийнято розглядати у вигляді структурної групи.

Структурна група є „набором функціональних трансформ початкової структури, що включають, окрім стверджувальних і заперечних речень, запитання усіх типів і відповіді на них. <...> структурна група не є зразком діалогу; це набір структур, що підлягають спільному засвоєнню в мові” [6].

Тренування структури не закінчується виконанням мовних вправ, а припускає умовно-мовні і достовірно-мовні вправи, правильний відбір і організація яких забезпечують оволодіння мовним матеріалом з метою його комунікативного використання.

Структурний підхід до навчання має позитивні і негативні сторони. Завдяки цьому підходу була виділена одиниця навчання і уточнені граматичні моделі, розроблена послідовність первинного закріплення нових граматичних конструкцій у вигляді підстановлювальних операцій за структурними або граматичними моделями. Структурний підхід забезпечив викладача набором моделей, які були виділені з традиційних тем нормативної граматики, і визначив послідовність тренувальної роботи з ними.

Еклектичний підхід до навчання, в основі якого лежать положення, характерні для різних методів, допускає використання і комбінування у рамках одного методу особливостей, властивих протилежним методам, таким як комунікативний і аудіолінгвальний, комунікативний і когнітивний і т.д.

Еклектичний підхід, як вважає І. Колеснікова, не означає безсистемного, хаотичного нагромадження положень з різних методів. Цей підхід правильніше назвати комбінованим, оскільки термін має позитивну конотацію [6]. Використання комбінованого підходу виправдане у тому випадку, якщо елементи, властиві різним методам, вибудовуються в єдину логічну систему і сприяють більш ефективному навчанню іноземній мові. Прикладом еклектичного підходу може бути комунікативно-когнітивний

підхід - підхід до навчання, прийнятий в сучасній методичній науці, в якому використовуються положення комунікативного і когнітивного підходів.

Еклектичний підхід знаходить своє відбиття у розробці програм, які по суті є комбінованими, оскільки включають структури і лексичні одиниці, характерні для структурного і лексичного підходів, мовні функції, які використовуються у функціонально-змістовому підході, перелік умінь і навичок і інші компоненти, які зазвичай містяться в програмі. Включаючи в себе як граматичну, так і комунікативну основи, вона дозволяє досягнути мети викладання, але за умовою ретельної комбінованості на кожному рівні.

Таким чином, під час розробки методики викладання іноземної мови необхідно чітко уявляти, що, з одного боку, якщо структурна організація мови висувається на перше місце, а лексиці відводиться службова роль, то опанування змістової сторони мови сповільнюється. З іншого боку, переважно змістовий, лексичний підхід часто веде до грубих граматичних і комунікативно-значущих помилок, що також перешкоджає ефективному спілкуванню на іноземній мові.

Лексико-структурний принцип має на увазі складання граматичного мінімуму шляхом відбору частотних у мові спеціальності граматичних конструкцій, визначення їх методичної структури, розробку оптимальних засобів презентації і засвоєння. Досить корисними для підбору структур є аутентичні тексти. Під час навчання читанню і письму увага повинна приділятися стилям наукового і ділового спілкування. Для наукового стилю характерні логічність і точність передачі інформації. Характерні для цього стилю властивості досягаються особливими лексико-граматичними засобами. Під час читання і розуміння оригінальної спеціальної літератури велику допомогу може надати граматичний аналіз. Якщо студент засвоїть засоби граматичного аналізу, у нього з'явиться можливість у вільній орієнтації в структурі будь-якого речення.

Наведемо приклад. Розглянемо тему вживання дієслів **make, have, let, help and get**. Для цього спробуємо проаналізувати текст з граматичного боку.

Two teaching styles

All teachers want to **help their students learn**. There are, however, different teaching approaches. Teachers who use a “student-centered” approach **let students choose** the task they perform and sometimes even the material they learn. Teachers who use a “teacher-centered” approach plan what to teach and how to teach it, usually with an assigned textbook.

Dan Quitanas, a writing teacher at Dudley Community College, follows a teacher-centered approach. If you walk into his class at 8:05 a.m., you'll see his students sitting quietly at their desks facing the blackboard. Dan is easy to spot – he's standing in the front taking attendance. Right after the bell rings, he **has everyone turn** to page 51 of their textbook, an introduction to paragraph development. He **gets students to read** passages aloud from the textbook, and he **makes them stop** several times while he explains a point. After this presentation, he **gets students to answer** questions. One student can't answer, so he **has her go**

back and find the answer in the textbook. By the end of the class, he assigns an essay topic and announces a test for the following Wednesday. He will correct both the homework and test, and both grades will count toward the students' final grades. ...[13]

Проаналізувавши ці граматичні конструкції ми виводимо так званий *шаблон* використання цих дієслів при формуванні речення на іноземній мові. Наступний крок – це закріплення нової теми шляхом виконання вправ на формування якомога більшої кількості речень за одним і тим же *шаблоном*. Таких вправ є декілька видів. Перш за все, це завдання, де потрібно заповнити пропуски, використовуючи дані слова. Інший вид завдань – це знайти помилку у реченні. Наступним завданням може бути самостійне складання речень з вживанням *шаблону* який вивчається. Ці типи робіт допомагають студентам засвоїти застосування граматичної конструкції.

Наступний вид вправ – це вправи, які допомагають студентів засвоїти семантичну різницю конструкцій, що розглядаються в межах однієї теми. Це такі завдання, як перефразування речень або доповнення речень однією із двох запропонованих конструкцій.

Л. Алексєєва вважає, що окрему увагу слід приділяти особливостям спеціальних текстів і питанню їх відбору. Вони є одним з основних засобів вивчення мови. При вивченні мови спеціальності тексти є початковою базою систематичного аналізу лексичних, фразеологічних і синтаксичних явищ. Тексти повинні відповідати ряду вимог, таких як: пізнавальна і комунікативна цінність, їх інформативність, прагматична цінність для студентів, мотивованість, тематична співвіднесеність, наявність країнознавчого компонента, певна композиційна побудова, а також потенційна можливість забезпечувати в умовах неможливого вузу розвиток соціальних і професійних якостей майбутніх фахівців і створювати базу для породження і розуміння конкретних жанрів усних і письмових висловів, актуальних для професіоналів певного профілю. Вони повинні також забезпечити студентів частотним лексико-граматичним матеріалом, у тому числі таким, що відноситься до конкретної спеціальності [2].

Отже, опрацювавши граматичний аспект тексту, викладач перемикає увагу студентів на його лексичну частину. Зробивши раніше граматичний аналіз, студенти добре орієнтуються в тексті і засвоєння лексичного матеріалу не є для них складною роботою. Окрім таких добре відомих вправ для відпрацювання лексичного матеріалу, як вибір пояснень до слів, вживання відібраних з тексту слів в наданих у вправі речень та застосування нової лексики в дискусіях за темою тексту, дуже корисними є завдання на самостійне складання окремих речень із застосуванням матеріалу, що вивчається, як на іноземній мові, так і на рідній. Мається на увазі робота з усним та письмовим перекладом окремих речень з рідної мови на іноземну та навпаки.

Наведемо приклад. З розглянутого нами тексту візьмемо декілька слів в якості нового лексичного матеріалу.

Approach – підхід

Знаходимо в тексті та записуємо речення з цим словом.

1. *There are, however, different teaching **approaches**.*

*Існують, однак ж, різні **підходи** викладання.*

2. *Teachers, who use a „student-centered” **approach** let students choose the tasks they perform ...*

*Викладачі, які застосовують **підхід**, „орієнтований на студентів”, дозволяє їм самим обирати завдання...*

3. *Teachers who use a „teacher-centered” **approach** plan what to teach and how to teach it.*

*Викладачі, які застосовують **підхід**, „орієнтований на вчителя”, планують, що вони будуть викладати та як саме.*

Таке завдання допомагає студенту добре зрозуміти значення слів, що вивчаються. На нашу думку, дуже важливо робити письмовий переклад, адже таким чином спрацьовує зорова пам'ять.

Наступним кроком є згадане нами раніше усне завдання на переклад речень один одному. Такий переклад повинен здійснюватись спочатку з рідної мови на іноземну, а потім з іноземної на рідну (саме в такій послідовності). Виконання таких завдань активує вид пам'яті, який базується на сприйнятті на слух.

Найкращим завершенням опрацювання нової лексики є складання невеликих діалогів.

Комунікативний підхід також представлений підбором матеріалу, що містить в собі лексичні одиниці, які відповідають професійній спрямованості. Р. Мільруд зазначає, що при комунікативному навчанні первинне значення надається розумінню сенсу почутого, здатності передати його зміст, входити в мовний контакт з партнером по комунікації, а засвоєння структури мови і лексичного запасу повинні служити їм в допомогу. Відповідно, відібраний мовний матеріал має бути об'єднаний за тематичним принципом, відбиваючи основні поняття профілюючих предметів, а також включаючи засоби вираження типових комунікативних намірів, об'єднаних за комунікативною ознакою і необхідних для спілкування в тій або іншій професійній сфері [7]. В якості опори для комунікації пропонується використати певні ситуації спілкування, що відбивають такі необхідні для оволодіння комунікативною компетенцією компоненти, як тема і цілі спілкування (наміри того, хто говорить, отримати певний комунікативний ефект), вказівки щодо статусу співрозмовника, соціального середовища, часу і місця спілкування та ін.

Отже, завдяки правильно вибраному балансу між структурним і комунікативним підходами, а також точно підбраному матеріалу навчання, випускники немовних спеціальностей повинні мати комплексну комунікативну компетенцію, яка, на думку багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників є певною цілісністю, що включає такі види компетенції, як лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна, соціокультурна і соціальна.

Перспективи аналіза. Професійно-орієнтоване викладання комунікативної граматики студентам немовних факультетів було б більш ефективним, якщо в його основу покласти комплексне формування як мовних, так і граматичних навичок, тобто застосувати еклектичний підхід в викладанні іноземних мов.

Список використаної літератури

- 1. Алексеева Л. Е.** Специфика обучения английскому как языку профессионального общения студентов факультета международных отношений СПбГУ. Современные тенденции в обучении иностранным языкам // *Modern perspectives in foreign language teaching*. Материалы Международной научно-практической конференции, 13-15 мая 1999 г.– СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 1999. – С. 204-207.
- 2. Алексеева Л. Е.** Оптимизация процесса обучения иноязычному профессионально ориентированному общению студентов факультета международных отношений (на материале английского языка): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02: Санкт Петербург, 2002. – 313 с.
- 3. Алексеева Л. Е., Кузнецова Л. Б.** К вопросу о составлении программ курса английского языка для неязыковых вузов. Рукопись, сентябрь 2000. – 12 с.
- 4. Гальскова Н. Д.** Педагогическое сотрудничество в контексте современной модели обучения иностранным языкам // *Обучение иностранному языку как коммуникативному взаимодействию*". Сб. науч. тр. Вып. 443, М., 1999. – С. 86-94.
- 5. Гальскова Н. Д.** Современная методика обучения иностранным языкам. Пособие для учителя. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
- 6. Колесникова И. Л., Долгина О. А.** Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. – СПб.: Русско-Балтийский информационный центр БЛИЦ, Сур, 2001. – 224 с.
- 7. Мильруд Р. П.** Коммуникативность языка и обучение разговорной грамматике // *ИЯШ*.– 2002. – №2.– С.15-21.
- 8. Шейлз Д.** Коммуникативность в обучении современным языкам. Изучение и преподавание иностранных языков для целей общения: пер. с англ. / Д. Шейлз. – М.: Совет Европы Пресс, 1995. – 349 с.
- 9. J. Harmer** *Teaching and Learning Grammar*, Longman Group UK Limited, 1987.
- 10. M. Lewis** *The lexical approach: The state of ELT and the way forward*. Hove, England: Language Teaching Publications, 1993.
- 11. M. Lewis** *Implementing the lexical approach: Putting theory into practice*. Hove, England: Language Teaching Publications, 1997.
- 12. D. Willis** *The Lexicall Syllabus: a new approach to the language teaching*, Cambridge University Press, 1990.
- 13. M. Fuchs, M. Bonner** *Focus on Grammar*, Longman Group UK Limited, 2000.

Райлянова В. Е., Знанецька О. М. Еклектичний підхід викладання іноземної мови у вищій школі

Здійснено опис еклектичного, структурного та лексичного підходів у викладанні іноземної мов, порівняння структурного та лексичного підходів, розглянута доцільність застосування еклектичного підходу у навчанні

іноземній мові у вищій школі. Наведені приклади роботи з текстом, застосовуючи структурно-лексичний метод викладання.

Ключові слова: еклектичний, лексичний, навчання іноземній мові, підхід, структура, структурна група, структурний, структурно-лексичний, шаблон.

Райлянова В. Э., Знанецкая Е. Н. Эклектический подход преподавания иностранного языка в высшей школе

Описаны эклектический, структурный и лексические подходы в обучении иностранному языку в высшей школе, проведено сравнение структурного и лексического подходов, рассмотрена целесообразность применения эклектического подхода в обучении иностранному языку в высшей школе. Приведены примеры работы с текстом с применением структурно-лексического метода преподавания.

Ключевые слова: лексический, обучение иностранному языку, подход, структура, структурная группа, структурно-лексический, структурный, шаблон, эклектический.

Raylyanova V. E., Znanetska O. M. Eclectic Approach in Higher School Foreign Language Teaching

Structural and lexical approaches and eclecticism in the process of higher school foreign language teaching have been described. There have been conducted the comparison of lexical and structural approaches and have been given the reasons for using eclecticism in the process of foreign language teaching in higher school.

Key words: approach, eclecticism, foreign language teaching, lexical, sample, structural, structural and lexical, structural group, structure.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. ф. н., доц. Потураєва Л. В.

УДК [378.016:80]:005.6:17.022.1

І. Г. Сафонова

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЯКІСТЬ
ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ДО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ
ЗАСОБАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Поняття „якість” має різне тлумачення відносно „якості життя”, „якості продукції”, „якості діяльності”, „якості роботи”. Разом із цими поняттями велика увага приділяється трактуванню поняття „якість знань”,